

Nr 48**Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner om lokalisering av viss gymnasial utbildning m. m.****Motionerna**

I motionen 1972: 32 av herr Henmark m. fl. (fp, s, c, m, vpk) hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t hemställa att en förnyad utredning görs rörande gymnasieutbildning i sydöstra Skåne med beaktande av i motionen framförda synpunkter och att därav föranledda förslag framläggs för riksdagen.

I motionen 1972: 348 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar att anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning av specialkursernas ställning vid de särskilda skolenheter med gymnasial utbildning vilka ligger inom kommuner i glesbygd eller inom kommuner med korrespondensundervisning på gymnasial nivå.

Remissyttrandet

Yttrande över motionen 1972: 348 har avgetts av *skolöverstyrelsen*, som till sitt yttrande fogat två bilagor. Överstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Kungl. Maj:t uppdrog den 30 juni 1971 åt skolöverstyrelsen (SÖ) att inkomma med förslag rörande den fortsatta planeringen för gymnasieskolan. Kungl. Maj:t anförde därvid i särskild till beslutet fogad promemoria att SÖ vid fullgörandet av utredningsuppdraget borde göra en mera samlad bedömning av i vilka former de särskilda anordningarna i glesbygd i fortsättningen bör organiseras.

Den frågeställning som motionärerna tar upp berörs även i Glesbygdsutredningens betänkande "Utbildning i glesbygder", Ds In 1972: 1.

SÖ har den 7 juni 1972 inkommit till Kungl. Maj:t med svar på ovan nämnda uppdrag angående den fortsatta planeringen för gymnasieskolan och med yttrande över glesbygdsutredningens betänkande.

I svaret på sagda uppdrag och i remissvaret på glesbygdsutredningen har SÖ anfört att det vore önskvärt med en mera enhetlig organisationsform för utbildning inom gymnasieskolan i glesbygder. I sina överväganden angående den önskvärda enhetliga organisationsformen har SÖ även innefattat frågan om övergång från nuvarande specialkurser för gymnasieskola till motsvarande 2-åriga linjer även i gymnasieskolor i glesbygder.

Skolöverstyrelsens skrivelse angående den fortsatta planeringen av gymnasieskolans organisation är som bilaga fogad till detta betänkande.

Utskottet

De allmänna principerna för planeringen av det gymnasiala stadiets skolor lades fast genom beslut vid 1964 års riksdag (prop. 1964: 171, Säu 1964: 1 höstsessionen, rskr 1964: 407). De bekräftades i samband med ställningstagandena till prop. 1968: 140 (SU 1968: 195, rskr 1968: 404). Dessa principer innebär att gymnasieskolan skall bilda ett sammanhängande system och att man på varje ort med gymnasieskolutbildning bör erbjuda flertalet studievägar inom gymnasieskolan. Varje skolenhet bör vidare erbjuda ett allsidigt val av studievägar. Då flera gymnasieskolenheter finns i en kommun kan och måste enligt den sistnämnda propositionen ibland utbildningen vid de olika skolenheterna av resurs-skäl ha sin tyngdpunkt inom skilda områden.

Frågan om inrättande av gymnasieskola och av olika studievägar vid sådan skola prövas med stöd av skolstadgan (1971: 235) 7 kap. 6–10 §§ av skolöverstyrelsen, som vid sitt beslut har att beakta bl. a. elevunderlaget på sikt för ifrågasatt gymnasieskola och konsekvenserna av dennas inrättande för elevrekryteringen till kringliggande gymnasieskolor.

I motionen 1972: 32 yrkas att förutsättningarna för linjeorganiserad gymnasieskolutbildning i Simrishamn skall prövas på nytt.

I skrivelse den 7 juni 1972 till Kungl. Maj:t angående den fortsatta planeringen av gymnasieskolans organisation, alltså sedan motionen väcktes, har skolöverstyrelsen bl. a. tagit upp frågan om en särskild organisationsmodell av gymnasieskolan i regioner eller på orter med ett elevunderlag av 300–400 16-åringar. Förslaget innebär i stort att det vid en liten skolenhet kan anordnas utbildning på gymnasieskolans mest frekventa linjer genom bl. a. samläsning i vissa ämnen. Överstyrelsens förslag om viss försöksverksamhet med sådan mindre skolenhet av gymnasieskola bereds f. n. i utbildningsdepartementet. Med hänvisning till pågående beredningsarbete inom utbildningsdepartementet anser utskottet att den förevarande motionen 1972: 32 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

På vissa orter har korrespondensundervisning på gymnasial nivå (korrespondensgymnasium) bedrivits sedan läsåret 1958/59 och försök med särskild gymnasial undervisning i glesbygd (glesbygdsgymnasium) sedan läsåret 1969/70. I motionen 1972: 348 tas upp frågor som avser de tvååriga specialkursernas ställning på de orter som har de nyssnämnda utbildningsanordningarna.

I förutnämnda skrivelse har skolöverstyrelsen begärt bemyndigande att företa sådana förändringar i bestämmelserna dels för korrespondensundervisning på gymnasial nivå, dels för försök med särskild gymnasial utbildning i glesbygd, som behövs för att vinna erfarenheter som underlag för ett slutligt förslag till en enhetlig form för gymnasial utbildning i de mer glest bebyggda delarna av landet. Det är enligt överstyrelsen angeläget att finna former för en samordnad utbildningsinsats för såväl

ungdomsutbildning som vuxenutbildning i dessa landsdelar. Som framgår bl. a. av överstyrelsens yttrande över motionen 1972: 348 har överstyrelsen i sitt fortsatta utredningsarbete innefattat även frågan om att på orter som har särskilda utbildningsanordningar för gymnasial glesbygdsundervisning byta ut nuvarande tvååriga specialkurser mot motsvarande tvååriga linjer.

Med hänvisning till det av skolöverstyrelsen begärda bemyndigandet i fråga om fortsatt utredningsarbete beträffande glesbygdsundervisning av här nämnt slag avstyrker utskottet bifall till motionen 1972: 348.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att statsmakterna år 1968 slagit fast att gymnasial utbildning utanför orter med treårig linje av gymnasieskolan bör kunna bibehållas så länge det finns en tillfredsställande elevtillströmning och ett klart avnämningstresse för utbildningen (prop. 1968: 140, SU 1968: 195, rskr 1968: 404).

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1972: 32,
2. att riksdagen avslår motionen 1972: 348.

På utbildningsutskottets vägnar

Stockholm den 21 november 1972

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Mårtensson (s), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Berndtson i Linköping (vpk) och Stålhammar (fp).

Särskilt yttrande

beträffande *gymnasieskola i Simrishamn* av herr Larsson i Staffanstorp (c) och fru Sundberg (m):

I Simrishamn finns i dag gymnasieskola som omfattar dels specialkurser motsvarande distributions- och kontorslinjen, konsumtionslinjen och den trätekniska linjen, dels kommunal vuxenutbildning i form av ämneskurser och särskild yrkesinriktad utbildning.

Simrishamn har i länsprogram 70 klassats som regionalt tillväxtcentrum. Genom att Kiviks kommun den 1 januari 1974 kommer att tillföras Simrishamns kommun ökas Simrishamns befolkningstal fr. o. m. nämnda år.

Till förevarande utskottsbetänkande har fogats skolöverstyrelsens förslag till fortsatt planering av gymnasieskolans organisation. I överstyrel-

sens skrivelse föreslås olika organisationsmodeller för gymnasieskola, bl. a. reguljär gymnasieskola, särskild samordnad gymnasieskola och s. k. glesbygdsgymnasieskola. Av skrivelsen synes framgå att det bör vara möjligt att på sådana orter som Simrishamn etablera någon form av linjeorganiserad gymnasieskolutbildning.

Vi finner att man beträffande linjeorganiserad gymnasieskola i Simrishamn bör kunna knyta stora förhoppningar till någon av de föreslagna nya organisationsmodellerna. Genom att skolöverstyrelsens principförslag tillämpas bör Simrishamn successivt kunna erhålla en särskild samordnad gymnasieskola, som tillåter att viss gymnasieskolutbildning kan avslutas på orten.

Till Statsrådet och Chefen för
Utbildningsdepartementet

Den fortsatta planeringen av gymnasieskolans organisation¹⁾

1 UPPDRAGET

Kungl. Maj:t har i ämbetsskrivelse 30.6.1971 uppdragit åt SÖ att, med beaktande av vad i bilagd promemoria anförts rörande den fortsatta planeringen av gymnasieskolan, senast den 1 mars 1972 inkomma med förslag i ämnet. Kungl Maj:t har därvid givit följande direktiv för utredningsuppdraget.

De allmänna principerna för planeringen av det gymnasiala stadiets skolor lades fast genom beslut vid 1964 års riksdag (prop. 1964: 171, SäU 1964: 1 höstsessionen, rskr 1964: 407). De bekräftades i samband med ställningstagandena till prop 1968: 140 (SU 1968: 196, rskr 1968: 404). Dessa principer innebär att fackskola, gymnasium och yrkesskola — vilka den 1 juli 1971 ersätts av en enda skolform, gymnasieskolan — skall bilda ett sammanhängande system. Planeringen skall samtidigt och i samma grad beakta de olika delarna av gymnasieskolan. Av resursskäl och med hänsyn till önskemålet att bjuda ungdomen ett representativt urval av studievägar har de s. k. g-orterna försetts med ett omfattande urval av studievägar. I vilken omfattning och hur länge det kommer att finnas kvar yrkesutbildning utanför dessa orter får bli beroende av elevtillströmning och avnämning.

I en rad framställningar till Kungl. Maj:t har besvär anförts över den organisation SÖ fastställt för gymnasieskolan under det första verksamhetsåret. I viss mån innebär dessa besvär en begäran om avvikelser från ovannämnda planeringsprinciper. SÖ har i yttrande över dessa framställningar bl. a. redovisat sin avsikt att pröva vissa särskilda planeringsfrågor för gymnasieskolans organisation. I detta arbete bör SÖ beakta vad som anförts i det följande.

Den fortsatta planeringen för gymnasieskolan bör alltjämt utgå från de huvudprinciper som ligger i riksdagsbesluten 1964 och 1968. Det bör dock vara möjligt att när nu gymnasieskolans struktur är fastlagd pröva frågan om den utökning av antalet orter med treåriga gymnasieskol-linjer (g-orter) som enligt 1964 års beslut förutsatts kunna komma till stånd (prop 1964: 171, s 115).

¹⁾ Till skolöverstyrelsens skrivelse är fogade 5 bilagor, som ej är medtagna i detta tryck.

I vissa av framställningarna, t. ex. från Arboga kommun, har väckts tanken att inom en och samma g-region fördela linjerna inom gymnasieskolan på två skilda orter. I det fortsatta arbetet bör, som SÖ framhåller, denna fråga prövas. En viktig utgångspunkt är därvid att ett allsidigt val av studievägar kan erbjudas ungdomarna på båda orterna, dvs. att om en sådan uppdelning kommer till stånd den ej skall ske efter gränser som motsvarar de gamla skolformsgränserna (jfr prop 1964: 171 s 111 f, och prop. 1968: 140, s 142). Skolans huvudmän bör även vara införstådda med en sådan, från nuvarande planeringsprincip avvikande lösning. Åtgärdens inverkan på huvudmannskapet bör belysas. De ekonomiska konsekvenserna av en här antydd lösning bör ingående redovisas. Det kan inte uteslutas att detta alternativ endast bör komma i fråga efter prövning i varje särskilt fall och inte som en generell åtgärd.

Inom gymnasieskolorganisationen finns för närvarande vissa särskilda anordningar för de mer glest bebyggda delarna av landet. Särskild gymnasial undervisning i glesbygd bedrivs på tre orter och s. k. korrespondensgymnasier finns på fyra orter. Flera kommuner har ansökt om en utvidgning av pågående verksamhet. Det är givetvis angeläget att, där så är möjligt, anordna frivillig utbildning även i glesbygden. När det gäller grundskolans högstadium har Kungl. Maj:t den 26 mars 1971 givit SÖ ett uppdrag att inkomma med förslag beträffande upprätthållande av undervisningen vid glesbygdshögstadiet. Som SÖ framhållit i sitt yttrande bör en mer samlad bedömning, på grundval av hittillsvarande erfarenheter, göras av i vilka former de särskilda anordningarna i glesbygd i fortsättningen bör organiseras. Därvid kan även komma ifråga att gå över till gängse utbildningsformer.

Vid behandlingen av dessa frågor bör de regionalpolitiska synpunkter och ställningstaganden beaktas, som regering och riksdag givit tillkänna i samband med utvärderingen år 1969 (prop. 1, bil. 13) av det första försöket med regional utvecklingsplanering (länsplanering 1967) och i beslutet år 1970 om fortsatt regionalpolitisk stödverksamhet (prop. 1970: 75).

Av framställningarna till Kungl. Maj:t framgår angelägenheten för kommunerna av att här berörda frågor kommer till ett snabbt avgörande. Det är därför angeläget att SÖ:s utredningsarbete bedrivs med största skyndsamhet. Strävan bör vara att få fram ett sådant utredningsmaterial att Kungl. Maj:t kan besluta om eventuella ändringar i organisationen av gymnasieskolan redan fr. o. m. den 1 juli 1972.

Det har icke varit möjligt för SÖ att inom ramen för sin personalorganisation bedriva utredningsarbetet med sådan skyndsamhet att förslag kunnat framläggas före den 1 mars 1972. Det har vidare varit önskvärt att studera elevernas val av linjer och specialkurser i gymnasieskolan även för läsåret 1972/73 och ej enbart för läsåret 1971/72, som är det första läsåret för den nya gymnasieskolan.

2 ALLMÄNNA PLANERINGSPRINCIPER

2.1 Förberedelsearbetet för gymnasieskolan

Vid avgivande av yttrande med anledning av besvär som ett antal huvudmän anfört över SÖ:s beslut angående gymnasieskolans organisation läsåret 1971/72, redogjorde SÖ för de planeringsprinciper som SÖ tillämpade i förberedelsearbetet inför gymnasieskolans start läsåret 1971/72.

Med utgångspunkt i de riktlinjer som fastställdes genom riksdagsbeslut 1964 och 1968 inriktades planeringsarbetet på att det fulla genomförandet av gymnasieskolan skulle ta jämförelsevis lång tid.

I SÖ:s organisationsbeslut för läsåret 1971/72 gjordes klar åtskillnad mellan införandet av linjer och inrättandet av specialkurser. För att linjer skulle kunna anordnas redan fr. o. m. gymnasieskolans första år fordrades bl. a. att den långsiktiga planeringen skulle kunna överblickas. Specialkurser, som vände sig till ungdomar efter grundskolan inrättades på både g-orter, dvs. orter som hade 3- och 4-åriga linjer av gymnasieskolan, och de övriga orter som tidigare haft yrkesskola. Planeringen utgick från att linjeorganisationen skulle införas successivt.

2.2 Faktorer som påverkar den fortsatta planeringen

2.2.1 *Intresset för olika studievägar*

Elevernas förstahandsval till gymnasieskolan har under de senaste åren visat någon minskning vad avser intresset för 3- och 4-åriga linjer. Våren 1972 var denna minskning mer markant än tidigare. Den kommande utvecklingen är emellertid mycket oklar. Möjligen kan minskningen av intresset på ifrågavarande linjer komma att fortsätta och kanske också förstärkas sedan riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts proposition om allmän behörighet till universitets- och högskolestudier efter genomgång av 2-åriga linjer i gymnasieskolan. Bestämmelserna om särskild behörighet kan å andra sidan motverka en sådan effekt.

Utvecklingen kan också komma att påverkas av de tankegångar som förs fram av U 68. Den kan också bli avhängig av vuxenutbildningens framtida omfattning och inriktning. Läget är sålunda sett i ett längre perspektiv svårbedömt.

Allmänt kan dock sägas att viss återhållsamhet bör iakttas vid planeringen av de humanistiska och samhällsvetenskapliga 3-åriga linjerna. Ovannämnda synpunkter på den allmänna dimensioneringen kan givetvis även påverka frågor som rör lokaliseringen. I detta sammanhang måste man vid planeringen på såväl lång som kort sikt ta hänsyn till förändringarna i elevunderlaget i dess helhet. Dessa är inte endast be-

roende av det aktuella elevintresset för de olika utbildningsvägarna utan även av årskullarnas storlek.

Det ökade elevintresset för vissa 2-åriga yrkesinriktade linjer ger ökad aktualitet åt frågan huruvida en spridning av dessa till ytterligare orter bör ske.

2.2.2 *Befolkningsminskningens effekter*

Flera av nu inrättade skolenheter med gymnasieskolans 3- och 4-åriga linjer befinner sig i områden med stark befolkningsminskning. Glesbygdsutredningen anför i sitt betänkande »Utbildning i glesbygder» (Ds In 1972: 1) att man så långt det är möjligt bör undvika nedläggning av dessa skolenheter och i stället pröva möjligheterna att lösa problemen med inre organisatoriska förändringar. Enligt medgivande av Kungl. Maj:t bedrivs sedan ht 1970 en försöksverksamhet med modifierad timplan för de 3-åriga linjerna i gymnasieskolan vid Högbergsskolan i Ludvika. Det är ännu för tidigt att dra några bestämda slutsatser av detta försök, men enligt SÖ:s uppfattning bör en liknande försöksverksamhet förläggas skolenheter i några mindre regioner. Sannolikt torde de erfarenheter som därvid vinnes kunna bli av stor betydelse vid utformningen av verksamheten vid mindre skolenheter och i den utsträckning det är möjligt omfatta gymnasieskolans samtliga linjer. SÖ anser det vara möjligt att med utnyttjande av de erfarenheter som kan vinnas i dylika försök skapa en »särskild samordnad gymnasieskola» som till rimliga kostnader kan erbjuda eleverna ett godtagbart antal valmöjligheter i regioner som omfattar ca 300 16-åringar.

Detta bör ses mot bakgrunden av att elevunderlaget för gymnasieskola av konventionell typ med såväl 2- som 3- och 4-åriga linjer enligt Lgy 70 bör utgöra *minst* 400—500 16-åringar. Eftersträvas ett någorlunda fullständigt utbud av studievägar fordras 700—900 16-åringar i regionen. G-regionernas storlek år 1972 redovisas i bilaga.

2.2.3 *Effekterna av en spridning av organisationen*

En spridning av gymnasieskolans organisation får såväl positiva som negativa effekter. Genom att åtkomligheten ökas underlättas givetvis skolgången för eleverna på flera sätt. En lokalisering av vissa studievägar till nya orter kan emellertid samtidigt medföra att en begränsning av elevernas valmöjligheter måste ske på andra orter, vilkas gymnasieskola sålunda blir mera »ofullständig». Som följd härav kan den lokalmässiga och pedagogiska integrationen försvåras eller rentav omöjliggöras.

Kostnaderna blir i regel betydligt högre. Utförda räkneexempel som bifogas i bilaga belyser detta.

Om en ofullständig gymnasieskola etableras på en mindre ort föreligger risken att ungdomarna från orten väljer bland de relativt få möj-

ligheter som erbjuds, även om de inte svarar mot deras egentliga intresseinriktning. Frågan om omfattningen av denna avlänkning till de lokala studievägarna i kommuner som har en mer ofullständig gymnasieskola är av mycket stor betydelse vid planeringen på de orter som här avses. SÖ har påbörjat en undersökning som bl. a. syftar till att belysa dessa förhållanden, »Allokering av resurser för gymnasieskolan». Två inledande delrapporter, som belyser regional tillgång och efterfrågan på gymnasieutbildning, bifogas som bilagor.

Det material som redovisas i bilaga är alltför begränsat för att några säkra slutsatser av generell natur skall kunna dragas. Arbetet med projektet fortsätter emellertid och kommer att belysa frågor av stor betydelse för lokaliseringen och dimensioneringen av gymnasieskolans studievägar.

Jämsides med nyssnämnda projekt pågår en undersökning inriktad på studium av olika regionindelningar för bl. a. planeringen av gymnasieskolan.

En av de största utgiftsposterna för gymnasieskolan omfattar lärarlönerna. Vid de mindre skolenheterna blir undervisningsgrupperna mindre och följaktligen lärarkostnaderna per elev räknat högre. I bilaga redovisas en undersökning som närmare belyser hur lärarkostnaden per elev varierar med skolenhetens storlek. Även denna bilaga är en delrapport ur ett större projekt som kommer att redovisas i annat sammanhang.

3 SÄRSKILD SAMORDNAD GYMNASIESKOLA

3.1 Yttre organisation

Antalet 16-åringar i nu befintliga g-regioner beräknas år 1972 understiga 400 i 16 regioner. År 1980 beräknas motsvarande siffra utgöra 21. Om ökningen av antalet regioner är måttlig, är det desto allvarligare att medelstorleken av elevunderlaget i de aktuella regionerna beräknas sjunka mellan angivna år från 388 till 287 16-åringar. Denna utveckling aktualiserar frågan om hur de nuvarande g-orternas fortbestånd skall tryggas. Samtidigt bör man ta hänsyn till att såväl innevarande år som år 1980 finns och kommer att finnas orter, som kan diskuteras som g-orter i nya g-regioner med samma elevunderlag som de ovan nämnda svagaste av nuvarande g-regioner. Antalet eventuellt tänkbara nytillkommande g-regioner av detta slag är 5—10.

I en organisation av gymnasieskolan med elevunderlag under 400 16-åringar blir antalet studievägar begränsat. För att erbjuda ett urval av såväl 3- och 2-åriga teoretiska som 2-åriga yrkesinriktade linjer trots det mindre elevunderlaget måste en *särskild* organisation skapas. Härigenom kan uppsättningen av linjer representera samtliga tre förutvarande själv-

ständiga skolformer på det gymnasiala stadiet — gymnasium, fackskola och yrkesskola. Skolan kan därmed sägas vara *samordnad*.

Då det gäller urvalet av linjer bör märkas att följande linjer visat sig svåra att rekrytera i regioner med litet underlag eller redan från början är tänkta att ha ett upptagningsområde som är större än en g-region: T, Te, Mu, Ba, Be, Li, Tr, Vd, Jo och Sb.

Linjernas spridning läsåret 1972/73 samt linjernas frekvens och antalet elever per linje vid ett underlag av 300 16-åringar framgår av bilaga.

De linjer, som återstår sedan ovan nämnda linjer som kräver större rekryteringsunderlag frånräknats, erbjuder vid ett underlag av 300 16-åringar ett schablonmässigt elevantal av 200 elever i årskurs 1 och ca 500 elever totalt i årskurserna 1–2 respektive 1–3. Med detta underlag kan följande organisation skapas (beräkningarna har utförts med utgångspunkt från de antaganden som gjorts i LB 1972 avseende år 1976/77):

Linje	Frekvens	Beräknat antal elever åk 1	Förslag (antal elever)
H—S	7,8	23	30
E	6,0	18	15
N	10,0	30	30
S:a	23,8	71	75
So	9,2	28	30
Ek	5,6	17	15
S:a	14,8	45	45
Ko alt. Kv	5,1	15	16—30
Dk	8,0	24	30
Et	3,5	10	8—16
Fo	2,9	9	8
Ve	5,6	17	16
Specialkurs eller övrig linje	3,8	11	8—16
S:a	28,9	86	86—116
Totalt åk 1	67,5	202	206—236

Totala antalet elever:

Treåriga teoretiska linjer åk 1—3	225
Tvååriga teoretiska linjer åk 1—2	90
Tvååriga yrkesinriktade linjer åk 1—2	172—232
Summa	487—547

En region med ovan angiven organisation skulle kunna erbjuda utbildning för 25 % av årskullen på 3-åriga linjer, för 15 % på 2-åriga teoretiska linjer och för 30—40 % på yrkesinriktade linjer. Ett relativt all-

sidigt urval studievägar skulle kunna erbjudas samtidigt som avlänkningsen skulle bli måttlig.

Den redovisade organisationen bör uppfattas som ett alternativ, till vilket nya kan skapas genom utbyte av studievägar och ändrad dimensionering av studievägar.

Små g-regioner har ofta gemensam intagning med angränsande g-regioner. Vid de särskilda samordnade gymnasieskolorna bör intagningen lösas på liknande sätt. Som regel torde utan svårighet ett naturligt upptagningsområde kunna skapas för den nya ortens utbildningsvägar. För att kunna dimensionera utbildningsresurserna på ett riktigt sätt bör utgångspunkten vara en gemensam planeringsregion. Särskilda elevområden kan dock i vissa fall behövas för var och en av orterna för vissa utbildningar.

3.2 Inre organisation

Om den särskilda samordnade gymnasieskolan skall kunna erbjuda ett acceptabelt antal studievägar samtidigt som kostnaderna hålls på en rimlig nivå måste möjligheterna till samordning av olika studievägar undersökas.

I den ovan nämnda försöksverksamheten vid Högbergsskolan i Ludvika har sådana möjligheter prövats. Det syns angeläget att denna verksamhet ytterligare byggs ut. Dessutom behöver åtgärder syftande till en längre gående samordning prövas. Följande slag av åtgärder kan därvid tänkas.

A. Utvidgning av samläsningsmöjligheterna i vissa ämnen till att omfatta såväl 3- och — i undantagsfall — 4-åriga som 2-åriga linjer. I flera fall bör detta kunna åstadkommas med begränsade modifikationer av tim- och kursplaner. Möjligheter till samläsning mellan olika årskurser bör också prövas.

B. Kombination av korrespondensundervisning och lärarledd undervisning i ämnen med låga elevantal.

C. Viss begränsning av antalet tillvalsämnen.

D. Förändringar i språkorganisationen. Särskilt bör språkorganisationen i åk 3 uppmärksammas.

E. Förenkling av läroplanen genom sammanslagning av vissa grenar. Särskilt aktuellt är detta i årskurs 3 av 3-årig ekonomisk linje.

F. Begränsning av antalet studievägar inom den ekonomiska sektorn. Av organisationsmodellen framgår betydelsen av en långt gående samordning av kursplanerna på 3-årig och 2-årig ekonomisk linje. Möjligheterna till samordning av kursplanerna på 2-årig ekonomisk linje och distributions- och kontorslinje bör också prövas.

G. Begränsning av antalet studievägar inom den tekniska sektorn. 4-årig teknisk linje och 2-årig teknisk linje har ej medtagits i organisa-

tionsmodellen på grund av den långt drivna specialiseringen på dessa linjer. Möjligheter att dels minska specialiseringen dels samordna kursplanerna på dessa två linjer — eventuellt också med vissa yrkesinriktade linjer såsom verkstadsteknisk linje och el-teleteknisk linje — kan dock övervägas.

I detta sammanhang bör slutligen nämnas betydelsen av genomförd integration av arbetsteknik och fackteori på vissa yrkesinriktade linjer. Detta har ekonomisk betydelse överallt där B-formen existerar.

3.3 Lokaler

Om särskild samordnad gymnasieskola försöksvis skall inrättas måste speciell hänsyn tas till befintliga lokaler.

I allmänhet torde det på de aktuella orterna finnas lokaler av något slag; antingen för yrkesinriktad utbildning eller för teoretisk eller för bådadera. I det sistnämnda fallet är de dock ofta placerade på visst avstånd från varandra. Sådana lokaler kan användas under en övergångsperiod men några större investeringar för omdisponeringar bör som regel inte göras.

Vissa orter kan ha lokaler som även på sikt är användbara utan att några större ändringar behöver göras. I regel måste man dock räkna med att införande av särskild samordnad gymnasieskola kommer att medföra investeringar i lokaler.

I anslutning till försöksverksamheten vill SÖ framhålla vikten av att även lokalernas utformning ägnas uppmärksamhet. Det syns angeläget att en översyn av nu föreslagna lokalnormer för gymnasieskolan utförs med syfte att minska investeringarna vid små skolenheter.

4 UTÖKNING AV ANTALET ORTER MED 3-ÅRIGA LINJER

Enligt prop. 1964: 171 skulle det kunna bli aktuellt att förlägga 3-åriga gymnasielinjer till ytterligare ett 10-tal orter.

Under tiden efter 1965 har skolenheter av denna typ kommit till på 3 nya orter.

Beslut föreligger dessutom om igångsättande på ytterligare 4.

Planer på igångsättande för 5—6 orter finns även om tidpunkten för starten inte har fixerats.

I följande tabell har samtliga tätorter i landet med mer än 2 000 invånare grupperats i 8 storleksgrupper. För varje grupp har antalet tätorter angivits liksom antalet orter med gymnasieskola.

En genomgång av materialet visar att en gräns syns gå vid ca 12 000 invånare. Endast ett fåtal tätorter med mer än 12 000 invånare saknar gymnasieskola med 3-åriga linjer medan antalet ökar starkt i intervallet

8 000—12 000. Även tätorternas inbördes läge bör beaktas i detta sammanhang.

Tätorter med mer än 2 000 invånare med angivande av förekomsten av gymnasieskola läsåret 1971/72

Tätortsstorlek	Antal orter i intervaller			
	Totalt	Gymnasieskola med 3-åriga linjer	Gymnasieskola i övrigt	Saknar gymnasieskola
100 000—	3	3	0	0
50 000—99 999	16	16	0	0
25 000—49 999	28	27	1	0
12 000—24 999	50	43	4	3
8 000—11 999	31	10	12	9
5 000— 7 999	50	16	23	11
3 000— 4 999	83	6	33	44
2 000— 2 999	89	0	16	73
Totalt	350	121	89	140

De flesta av de orter där nyetablering av skolenheter med 3- och 4-åriga gymnasielinjer ägt rum ligger i storstadsregionerna.

För att belysa konsekvenserna av nyetablering på mindre orter har ett räkneexempel utförts. Detta bifogas i bilaga. Av de utförda beräkningarna framgår att kostnadsökningen under de förutsättningar som angivits är betydande. Även om de investeringar som antagits ske i verkligheten torde bli väsentligt lägre genom att befintliga lokaler kan utnyttjas torde man inte kunna undvika att etablerande av integrerade gymnasieskolenheter blir resurskrävande med hänsyn till den snabba utvecklingen på skolområdet. Erfarenheten har visat att betydande nybyggnation måste ske även där det befintliga lokalbeståndet i initialskedet bedöms som gott. Vid bedömningen av de utförda beräkningarna bör hänsyn tas till att ett mycket lågt underlag valts för den mindre orten.

De orter, för vilka som ovan nämnts beslut om igångsättning föreligger eller där långt framskridna planer finns, har samtliga underlag för »fullständig» gymnasieskola av konventionell typ.

På mindre orter med ett elevunderlag av omkring 300 16-åringar kan det bli aktuellt att införa skolenheter av typen särskild samordnad gymnasieskola av bl. a. följande skäl:

1. Minskat elevunderlag på grund av sjunkande årskullar och/eller minskande frekvens på teoretiska linjer medför krav på åtgärder som möjliggör bevarande av de minsta redan etablerade gymnasieskolorna med teoretiska linjer (16—21 orter).

2. På orter med gymnasieskola motsvarande förutvarande yrkesskolan och med ett lika stort eller ännu större elevunderlag än för skolor under

punkten 1 ovan upplever man det som ett rättvisekrav att mer fullständiga gymnasieskolor inrättas (5—10 orter).

Frågan om utökning av antalet orter med 3-åriga gymnasieskollinjer enligt 1964 års riksdagsbeslut (prop. 1964: 171, s 115) skulle sålunda kunna lösas genom etablering av dels gymnasieskola av konventionell typ dels särskild samordnad gymnasieskola.

På de orter som på sikt bedöms som lämpliga för skolor av typen särskild samordnad gymnasieskola bör övergång från befintlig specialkurs till motsvarande linje och nyinrättande av yrkesinriktad linje — med åtföljande investeringar i lokaler och utrustning — kunna ske successivt utan att man avvaktar starten av de teoretiska linjerna.

Frågan om övergång från inrättad specialkurs till motsvarande yrkesinriktad linje på orter som bedöms ej bära ifrågakomma för utläggning av teoretiska linjer enligt modell särskild samordnad gymnasieskola bör prövas från fall till fall. Här måste noga vägas bl. a. nackdelarna med ett ensidigt urval av studievägar och svag eller obefintlig integration mot önskemålet att erbjuda utbildning enligt läroplan för linje i stället för specialkurs så länge elevintresse och avnämrefterfrågan motiverar lokaliseringen i fråga.

5 FÖRDELNING AV LINJERNA INOM EN REGION PÅ FLERA ORTER

Tanken att inom en och samma g-region fördela linjerna inom gymnasieskolan på två skilda orter har väckts på flera håll. Enligt utbildningsdepartementets PM bör denna fråga prövas.

I bilaga har med ett exempel visats hur kostnaderna varierar. I räkneexemplet har förutsatts att fullständig nybyggnad skulle ske på båda orterna. Detta förhållande brukar sällan råda i verkligheten. På de flesta av de orter som kan bli föremål för diskussion i detta sammanhang finns lokaler av något slag. Ett tillvaratagande av gjorda investeringar där så är möjligt är givetvis av stor betydelse. Denna synpunkt måste följaktligen vägas samman med de övriga faktorer som påverkar lokaliseringen.

Fördelningen av studievägarna kan göras på många olika sätt och efter olika principer. Exemplet i bilagan visar att de ekonomiska förhållandena blir mycket beroende av vilken modell som används.

I den gymnasieorganisation som föregick 1964 års gymnasium tilläts en expansion på fackgymnasiesidan ske på så sätt att filialklasser under existerande enheter startades på ett flertal orter. Filialklasserna ingick som en del i ett existerande fackgymnasium, modergymnasium, men anknöts till en existerande allmän gymnasieenhet.

I flera olika sammanhang har på senare tid framförts förslag om att inom den nuvarande gymnasieskolans ram inrätta filialer av olika slag.

Utförda beräkningar har visat att kostnadsökningen vid en sådan organisationsform blir betydande.

Då man inte heller torde vinna några mer betydande fördelar finner SÖ att den i det föregående redovisade modellen särskild samordnad gymnasieskola har så många fördelar att den i första hand bör komma i fråga då en spridning av gymnasieorganisationen blir aktuell.

I vissa fall torde inte frågan om gymnasieskolans organisation kunna avgöras innan definitiv klarhet vunnits om kommunsammanläggningarna fr. o. m. 1.1.1974. Sådan klarhet torde dock finnas hösten 1973 då beslut meddelas om gymnasieskolans organisation 1974/75. Fördelning inom en och samma g-region av linjer inom gymnasieskolan på två skilda orter berör efter kommunsammanläggningarna dels frågan om uppdelning inom en och samma kommun på två eller flera skolenheter, dels frågan om kommunsamarbete.

Ärenden av första slaget får i de aktuella fallen prövas som en skolenhetsfråga. Beträffande det andra slaget avser SÖ uppta överläggningar med de kommuner som även efter 1974 består som egna kommuner och för vilka frågan om fördelning inom en och samma g-region av linjer inom gymnasieskolan på två skilda orter fortfarande är aktuell.

6 KORRESPONDENS- OCH GLESBYGDSGYMNASIER

Korrespondensundervisning på gymnasial nivå (korrespondensgymnasium) har bedrivits sedan läsåret 1958/59 och försök med särskild gymnasial undervisning i glesbygd (glesbygdsgymnasium) sedan 1969/70. Flera kommuner ansökte redan 1971 om en utvidgning av pågående verksamhet och även att få starta ny försöksverksamhet. Skolöverstyrelsen påpekade i skrivelse till utbildningsdepartementet 26.5.1971 att ett försök till utvärdering av ifrågavarande verksamhet skulle göras under budgetåret 1971/72 och att en utvidgning av försöksverksamheten inte borde ske i avvaktan på denna. Resultatet av denna utvärdering bifogas i bilaga.

Såväl korrespondens- som glesbygdsgymnasierna syns fylla ett behov för glesbygdens befolkning. Medan korrespondensgymnasierna varit i funktion närmare 15 år är motsvarande tid för glesbygdsgymnasierna dock alltför kort för att några säkra slutsatser skall kunna dras beträffande deras sätt att fungera.

SÖ finner det önskvärt att en enda organisationsform för utbildning inom gymnasieskolan förekommer i utpräglade glesbygder. Den pågående försöksverksamheten bör fortsätta ytterligare någon tid och inriktas på att leda fram till en sådan enhetlig form.

Under denna tid bör verksamheten kunna utökas att omfatta ytterligare några orter. Samtidigt bör de förändringar vidtas som föranleds

av bl. a. efterhand vunna erfarenheter. Detta kan gälla såväl korrespondens- som glesbygdsgymnasier.

Exempel på sådana förändringar är följande:

Försök med att lösa frågan beträffande preparandkurser och glesbygdsgymnasiernas 3:e årskurs på annat sätt än vad som gäller för närvarande.

Ökade insatser för att få fram rätt anpassade läromedel inom ramen för SÖ:s arbete med läromedelsutveckling.

Funktionen som handledare skiljer sig väsentligt från att vara lärare. Det är därför av stor vikt att utbildningskurser om minst en veckas längd ordnas för dem som tjänstgör som handledare.

För närvarande utgår statsbidrag till kostnader för resor för handledarnas besök vid modergymnasiet. Det syns vara av stort värde att även bereda lärarna vid modergymnasiet möjlighet att besöka glesbygdsgymnasiet.

De flesta korrespondens- och glesbygdsgymnasier är i verksamhet på mindre orter. På dessa är det oftast svårt att få underlag till vuxenutbildningskurser i mer än ett fåtal ämnen. I de fall vuxna elever läser fullständig studiekurs möter inga problem, men då en vuxenelev vill studera enstaka ämnen kan svårigheter uppkomma. Då en kombination mellan vuxenutbildning och ungdomsutbildning i det aktuella fallet syns ändamålsenlig anser SÖ att de hinder som i dessa avseenden kan uppkomma undanröjs.

7 SAMMANFATTNING OCH FÖRSLAG

7.1 Sammanfattning

I direktiven för utredningsuppdraget framhölls att flera olika organisationsmodeller för gymnasieskolan skulle övervägas, såsom utökning av antalet g-orter och fördelning av linjerna inom gymnasieskolan inom en och samma region på flera orter. Dessutom skulle SÖ inkomma med förslag beträffande den fortsatta verksamheten vid de särskilda anordningar som finns i glesbygden.

Planeringen skulle alltjämt utgå från de huvudprinciper som fastlagts i 1964 och 1968 års riksdagsbeslut.

Genom studium av olika organisationsmodeller från såväl ekonomisk som pedagogisk synpunkt har SÖ funnit att den fortsatta planeringen bör inriktas på följande tre huvudtyper av gymnasieskolan.

A. Gymnasieskola av den typ som nu finns på g-orter. Med tillämpning av gällande läroplan erfordras ett underlag av minst 400—500 16-åringar om utbudet av studievägar skall kunna betraktas som någorlunda tillfredsställande.

B. Särskild samordnad gymnasieskola. Denna organisationsmodell skulle kunna fungera tillfredsställande i regioner med ett underlag ned till ca 300 16-åringar. Modellen skulle kunna användas dels då underlaget sviktar inom en befintlig region, dels då det kan bli aktuellt att upprätta gymnasieskola på en ny ort i en region.

C. Korrespondens-/glesbygdsgymnasieskola. Fortsatta försök bör inriktas på att leda fram till en enda organisationmodell för utpräglade glesbygder.

Förutom dessa tre huvudtyper förutsätter SÖ att gymnasieskola liksom hittills skall kunna finnas på icke g-orter i form av specialkurser. Här kan det i vissa fall bli fråga om övergång från inrättad specialkurs till motsvarande yrkesinriktad linje.

7.2 Förslag

Hos SÖ finns ett antal framställningar från huvudmän för gymnasieskola, som dels är ställda till Kungl. Maj:t och remitterade till SÖ för handläggning eller yttrande, dels är ställda till SÖ. Framställningarna, som ingivits i samband med utredningsuppdraget eller tidigare, avser

a) inrättande av 3- och/eller 2-åriga linjer vid gymnasieskolor som nu har enbart specialkurser eller specialkurser jämte enstaka yrkesinriktad 2-årig linje

b) komplettering av pågående försöksverksamhet med korrespondensundervisning på gymnasial nivå samt försöksverksamhet med särskild gymnasial utbildning i glesbygd genom inrättande av 2-åriga yrkesinriktade linjer

c) deltagande i försöksverksamhet med särskild gymnasial utbildning i glesbygd.

Dessutom föreligger framställning från en kommun som nu ej är huvudman för gymnasieskola att erhålla gymnasieskolutbildning som ej närmare specificeras.

Beträffande framställningar, vilka är ställda till Kungl. Maj:t och remitterade till SÖ för yttrande, kommer SÖ att avge yttrande över varje framställning för sig.

För övriga framställningar avser SÖ

att vad gäller framställningen om inrättande av gymnasieskola pröva denna med stöd av 7 kap. 6 § skolstadgan,

att i de fall framställning gäller inrättande av 3- och 2-åriga linjer eller enbart 2-åriga yrkesinriktade linjer enligt gällande läroplan för gymnasieskolan pröva framställningen i fråga med stöd av 7 kap. 7 § skolstadgan,

att i det fall framställning gäller försöksverksamhet med särskild gymnasial utbildning i glesbygd avge yttrande över framställningen till Kungl. Maj:t för Kungl. Maj:ts avgörande.

Med hänvisning till vad ovan anförts under 3 Särskild samordnad gymnasieskola och 6 Korrespondens- och glesbygdsgymnasier hemstäl-
ler SÖ om bemyndigande

att vidga den försöksverksamhet som bedrivs vid Högbergsskolan i Ludvika till att omfatta ytterligare ett femtal skolenheter och som ett led i försöksverksamheten företa de mindre förändringar i berörda kursplaner m. m., som kan erfordras för vinnande av erfarenheter som underlag för en mera slutlig utformning av gymnasieskolorganisationen i regioner med litet elevunderlag eller där en fördelning på flera orter i regionen är motiverad,

att med tillämpning av kungörelsen 1957: 318 medge statsbidrag till uppförande av de lokaler som kan bli erforderliga för att försöksverksamheten med särskild samordnad gymnasieskola skall kunna genomföras. Kostnaderna beräknas kunna rymmas inom anslaget Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.,

att företa sådana förändringar i nu gällande bestämmelser om korrespondensundervisning på gymnasial nivå samt om försök med särskild gymnasial utbildning i glesbygd som erfordras för vinnande av erfarenheter som underlag för slutligt förslag till en enhetlig form för gymnasial utbildning i glesbygd. Kostnader för här åsyftade förändringar som kan uppkomma under budgetåret 1972/73 förutses kunna rymmas inom anslaget Bidrag till driften av gymnasiala skolor,

att vidta åtgärder för utbildning av handledare vid korrespondens- och glesbygdsgymnasier. Kostnaderna för en kurs omfattande en vecka och 30 deltagare kan uppskattas till 26 000 kr. Medelsbehovet beräknas uppstå först budgetåret 1973/74 och bör tillföras anslaget Lärares fortbildning m. m.